

“Lidelsen har gjort mig til jøde”

På samme tid skræmmende, grufulde og livsbekræftende erindringer fra dengang ghettoen var en realitet.

Af Benny Lihme

Janina Bauman:
I VINTERVOLD.
Optegnelser fra Warszawas ghetto
fra 1939 til 1945.
174 sider.
Forlaget Underskov.

Langt om længe er polske Janina Bauman's erindringer, baseret på hendes dagbøger fra ungdomsårene under nazismen, kommet på dansk (oversat af Marianne Madelung fra den engelske version "Winter in the Morning").

Et autentisk sansenært og ungpigeklogt skrift rensat for eftertidens rationaliseringer af fortidens begivenheder. Sådan her var realiteterne, og sådan blev de oplevet af Janina i årene 1939 til 1945!

Bogen er en litterær interessant og tilsyneladende ret ukendt pendant, dog med langt flere lag og dybder, til verdensberømte "Anne Franks Dagbog". Og altså med den forskel, at hvor Anne endte sine dage i kz-lejren Bergen-Belsen, så overlevede Janina på heldigste vis nazisternes utallige anslag mod hendes liv (ikke alle i familien var så heldige).

I et summarisk og kortfattet efterord får vi at vide, at Janina sammen med sin mor og en søster efter befrielsen vender tilbage til Warszawa fra deres forskellige skjulesteder på landet i Polen. Og boede der i mange år, indtil 1968, "da min mand og jeg og vores tre teenage døtre blev nødt til at forlade Polen for altid."

Hvad forfatteren ikke beretter, er at hendes mand er den verdensberømte sociolog Zygmunt Bauman. Og at det var en ny form for totalitarisme i form af sovjetkommunismen, der

forårsagede den nye flugt til England/Leeds. Det er ikke til at vide, hvad grunden kan være til denne diskretion omkring ægteskabet med Zygmunt, udover muligvis at han først er en person der dukker op i Janinas liv efter nazismens fald. Og som sådan ikke er relevant i forhold til hendes (ungdoms)erindringer."

Ellers er der jo intet hemmeligt omkring dette ægteskab. Jeg har selv ved et par lejligheder set ægteparret her i Nansensgade, når de i forbindelse med mandens mange forelæsninger i København spiste på den nu stærkt savnede Restaurant Brøchner. Sidste år havde jeg endvidere den fornøjelse at hilse på Janina, da jeg var ordstyrer ved et stort arrangement på Nørrebro med Zygmunt Bauman. Som erklærer at stå i stor gæld til

hustruens bog i hovedværket "Modernitet og Holocaust", som han næppe ville have kunnet skrive uden inspirationen og indflydelsen fra "I vintervold". Reitzels Forlag har fortjenstfuldt fået Zygmunt Bauman's bøger oversat til dansk, startende i øvrigt med netop holocaust-bogen i 1994.

"De fredfyldte år" fylder af dårlige grunde ikke meget i bogen; det skæbnetunge ord "pogrom" kommer foråret 1939 ind i Janinas ordforråd. Men en udmærket præsentation af en stor og spændende familie får læseren dog: ingen i familien talte jiddisch, havde skæg eller bar kalot – og ingen var troende. "Vi var alle polakker, født på polsk jord, opdraget i den polske tradition, gennemsyret af den åndelige tradition i polsk historie og litteratur. Alligevel var vi samtidigt jøder, der var bevidste om at være jøder hvert eneste minut af vores liv."

Janina lærte i en ung alder en vigtig ting: vær den du er! Vær jødisk, hvis du er født jøde, selv om du ikke helt forstår hvad det betyder. Værn om din værdighed og lad være med at fornægte din identitet (hvad hun dog alligevel blev nødt til på et tidspunkt – livet stod på spil).

Disse betragtninger hører midten og slutningen af 30'erne til. Den af omstændighederne "tvangsmødne" unge kvinde, skriver afklaret og tankevækkende i slutningen af sine erindringer om det jødiske (d. 11. december 1944): "Hvordan kan jeg tro på Gud, denne hårde Gud, der har tilladt mordene på børn, gaskamrene, mit folks martyrrolle? Hvordan kan jeg blive kristen? Jeg hører ikke til blandt dem, jeg kan ikke, jeg vil ikke engang. Jeg tilhører jøderne. Ikke fordi jeg er født som jøde, eller fordi jeg deler deres tro – det har jeg aldrig gjort. Jeg tilhører jøderne, fordi jeg har gennemgået lidelser som en af dem. Det er lidelsen, der har gjort mig til jøde."

Forståeligt nok, når man har læst bogen. Som på forbavsende vis er holdt i en ikke særligt lidende offer-tone. Janina må således, lidt ubehageligt overrasket over sig selv, konstatere den anden vinter i ghettoen, som en vinter med en underlig form for "stabilitet".

Hun var allerede ved at lære, at ondskaben krævede sine ofre og havde sågar vænnet sig til synet af lig på gaden. Nå ja, der blev jo også oprettet et førsteklases symfoniorkester i ghettoen, som desuden ikke, på trods af de uhyrlige konsekvenser, kunne afskære folk fra at have forbindelser til folk udenfor. Intet totalitært system er totalt totalitært: "der var huller i muren, hemmelige gennemgange gennem huse der lå op

til den "ariske" side; der var vagter man kunne bestikke – tyske såvel som polske og jødiske – ved indgangene til ghettoen..."

Janina Bauman har givet sin bog undertitlen "Optegnelser fra Warszawas ghetto". Rent faktisk foregår en stor del af bogen dog udenfor ghettoen, hvilket kapiteloverskrifter som "Hinsides murene", "På flugt" og "Ud af skjulet" vidner om.

Forklaringen er selvfølgelig den enkle og modbydelige, at nazisterne begyndte at tømme Warszawa-ghettoen, hvor der på et tidspunkt var stuvet næsten 500.000 jøder sammen. Massedeportationerne til arbejdslejrene tog fart fra juli 1942 med i gennemsnit 5.000-7.000 om dagen.

Som 17-årig begiver Janina sig sammen med moderen og søsteren Sophie imidlertid på flugt ud i det polske bondeland. Det er i denne periode hun for alvor begynder at skrive – hun må på et tidspunkt indrømme over for sig selv, at der er lidt "eventyr" over det hele. Som læseren altså delagtiggøres i på den form for eventyrlige måde, hvor man ved at det ender godt for hovedpersonerne. Men tæt på at gå galt, er det tit. Afhængigheden af afpressere og "hjælpere" der forlanger uhyrlige beløb, smykker mv for at hjælpe, er ubehagelig at blive konfronteret med.

Men som sagt, dette gælder ikke erindringerne i deres helhed. En stærk og betagende bog som tilmed er velegnet til at modvirke et eventuelt historisk hukommelsestab i forhold til Danmarks nye EU-partner.

*) Interesserede i disse biografiske forhold henvises til: Michael Hviid Jacobsens store bog om Bauman's liv og værker (Reitzels Forlag, 2004)

GHETTOEN

Ordet ghetto blev først brugt om jødekvarteret i Venedig, hvorom der i 1516 blev rejst en mur (kvarteret lå nær et støberi, getto). Hertil kommer, at ordet kan være afledt af det hebraiske "ghet", som betyder afsondring eller adskillelse. Og det er i den betydning, at det er blevet brugt om områder, hvor jøder i især kristne lande er blevet tvunget til at bo. Ofte omgivet af en mur, hvis porte blev låst om natten.

Således også i Janina Baumans tilfælde: ghettoens porte i Warszawa blev bevogtet af tysk og polsk politi uden for ghettoen og indenfor af det jødiske ordenspoliti.

Selvom ordet getto først tages i brug i 1516, er fænomenet med udskilning og afsondring af bestemte befolkningsgrupper selvfølgelig meget ældre end navnet!